

Római kori útrészletek az aquincumi polgárváros municipális területén (az úgynevezett Testvérhegyi villa környezete)

(Budapest, III. ker., Bécsi út 314., Hrsz.: 20023/22)

A BTM Aquincumi Múzeuma 2002. júniusában kezdte meg az 1,3 hektár alapterületű lelőhely megelőző régészeti feltárását. A volt orosz laktanya területén – folyamatosan – lakópark épül egyelőre kilenc lakóépülettel, így Múzeumunk is több ütemre lebontva végzi a kutatásokat. Idén három alkalommal összesen több, mint 2500 négyzetméter területet ástunk meg („A” – „E” szelvények). A feltárás őskori leletanyagának meghatározásánál Szilas Gábor, a középkori objektumoknál Kárpáti Zoltán régészek voltak segítségemre.

A telek az úgynevezett Testvérhegyi villa lelőhelyeként ismert a szakirodalomban, 1934-ben Garády Sándor végzett itt kutatásokat. (GARÁDY 1936, GARÁDY 1938) A hegyoldalt és a hegy lábánál hú-

Roman period road segments in the municipal territory of the Aquincum Civil Town (the environs of the so-called Testvérhegy villa)

(Budapest III, 314 Bécsi Road, Lrn.: 20023/22)

The Aquincum Museum began archaeological excavations preceding development work on a surface of 1.3 hectares in June 2002. An apartment complex, initially planned for nine houses, is being built in the territory of a former Russian garrison, so the Museum conducted the excavations in separate phases. This year, we unearthed a surface of more than 2500 square metres in three phases (trenches “A”–“E”).

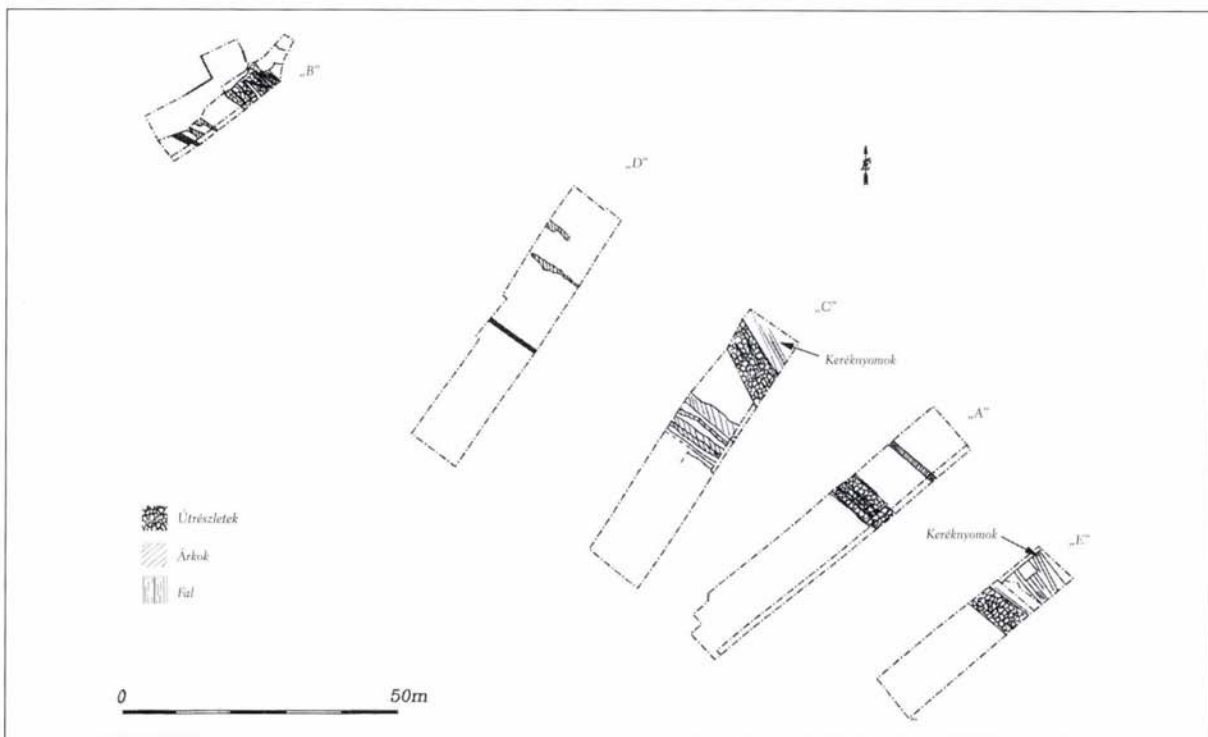
The lot is known in the archaeological literature as the site of the so-called Testvérhegy villa unearthed by Sándor Garády in 1934 (GARÁDY 1936, 1938). He investigated the hillside and the flat area in front of the hill using small test pits. He found several, small buildings, wells and graves on the hillside of Testvérhegy (Testvér

zódó sík területet csak kisebb szondákkal kutatta. Feltárásai során a Testvérhegy oldalában több kisebb épület, kút és sír került elő, amelyek egyenes vonalban húzódnak északnyugat felé. A hegy lábánál pedig több ponton útrészletet talált, amelyek – értelmezése szerint – egy római és egy középkori úthoz tartozhattak. Az előkerült, római korra keltezett útszakaszt az északnyugat–délkeleti irányban futó diagonális út részleteként értékelte, amely Aquincumot és Brigetiot kötötte össze. A fentiek ismeretében a Testvérhegy lábánál épülő lakópark területén tehát az említett utak részleteit vártuk.

A megnyitott felületek közül háromban („A”, „C” és „E”) az előzetes eredmények szerint 15 réteget tudtunk elkülöníteni (1–15.). Az előkerült régészeti objektumok közül legfontosabb az a mindhárom szelvényben jelentkező hét rétegű útrészlet, amely – az eddigi megfigyelések szerint – a római kor második évszázadától kezdődően legalább a 16. századig használatban volt. (1. kép) A feltárt szakaszokból kiszűrhető útirány szerint – a Garády S. által megfigyeltekkel ellentétben – az út délkelet felől északnyugati irányba haladt, majd a Testvérhegyi római épületek feltételezett

hill). These were distributed towards the northwest along a straight line. He also discovered road segments in several spots by the foot of the hill, which he interpreted as belonging to a Roman and a medieval road. He explained the unearthed Roman period road segment as being part of the diagonal road running in a north-west–southeast direction, which connected Aquincum and Brigetio. Accordingly, we expected the fragments of the above-mentioned roads in the territory of the apartment complex by the foot of Testvér hill.

In three of the opened trenches (“A”, “C” and “E”), 15 layers could be differentiated after the preliminary results (1–15). The most important archaeological feature was a road segment in seven layers appearing in all three trenches, which was in use from the AD 2nd century in the Roman period to at least the 16th century based on the observations from the excavation (Fig. 1). As calculated from the unearthed stretches, the road ran from the southeast toward the northwest, not as S. Garády had surmised at the time that for some unknown reason, it turned in a northeasterly direction by the hypothetical place of the

1. kép: A feltárás összesítő alaprajza
 Fig. 1: Ground plan of the excavations

helyénél – eddig nem ismert okok miatt – északeleti irányba kanyarodott. Az utat – valószínűleg több periódusú – párhuzamos árkok és kerítésfalak kísérték, illetve őskori objektumok közelségére utaló kerámiaanyag is előkerült.

A telek északi részében nyitott felületen újabb, 10 méter széles (!) az előző úttól eltérő, északnyugat–délkeleti irányú útrészlet került elő („B”).

A terület első harmadában kialakított „D” felületen pedig egy – valószínűsíthetően – kerítésfal részlete került elő, planírozott szintekkel és gerendalenyomatokkal.

Az öt szelvény összebontására sajnos nem volt mód, így az egyes jelenségek egymással történő megfeleltetése egyelőre még nem teljes: a következőkben az „A”, „C” és „E” felületek objektumait együtt, a velük egyelőre közvetlen összefüggésbe nem hozható „B” és „D” felületek jelenségeit külön tárgyaljuk.

1. Legkésőbbiek az „A” és „C” felületeknél regisztrált pillérhelyek, meszesgödörök, cölöp és falmaradványok voltak, amelyek a közelben, a múlt században működött téglagyár részei lehettek. Az „A” felület nyugati oldalán, az újkorral kevert szintből Marcus Aurelius császár

Roman buildings on the Testvér hill. We found parallel ditches and fencing walls along the road, probably from more than one period, and finally a ceramic material indicating the proximity of prehistoric features.

Another 10 m wide (!) road segment was found in the trench opened in the northern part of the lot. This one ran in a northwest-southeast direction unlike the direction of the previous road. (“B”)

A fragment probably of a fencing wall was uncovered with leveled layers and the imprints of timbers in trench “D” in the first third of the lot.

We did not have the opportunity to connect the trenches, so the individual features cannot completely be correlated to each other. In the following, the features in trenches “A”, “C” and “E” will be discussed together, while the features in “B” and “D” that cannot as yet be directly linked with the former ones will be described separately.

1. The latest features are the places of pillars, lime pits, post and wall remains uncovered in trenches “A” and “C”, which may be parts of the brickyard that operated in the vicinity in the last cen-

Kr. u. 170–171-re keltezhető sester-tiusa került elő (BMC IV. 1390).

2. Ez alatt mindhárom felületen egy északnyugat–délkeleti irányban futó, körülbelül 4 méter széles, „bogárhátú” útburkolat került elő, amely szabálytalan, földbe rakott, 10–30 centiméter nagyságú kövekből állt, felülete egyenetlen, kátyús. (2. kép) Több keréknyomot is megfigyeltünk, de pontos nyomtáv nem volt mérhető. Az útról patkószögeket, vasdarabot szedtünk fel, illetve egy 15. és egy 16. századi ezüst érmet, („A” és „E”) ez az utat a középkorra keltezi. Az út nyugati oldalán két, körülbelül 20 centiméter mély – talán vízelvezető – árkot is regisztráltunk, ezek homokos, kavicsos betöltése és elszíneződései vízjárta területre utalnak. Kelet felé egy kisebb kö-

tury. A sestercius issued by the Emperor Marcus Aurelius dated to AD 170–171 and was found in the layer mixed with modern finds in the western part of trench “A” (BMC IV. 1390).

2. Under it, a circa 4 m wide, convex road pavement was found running in a northwest-southeast direction in all three trenches. It was built of 10–30 cm, irregular stones placed in the earth. Its surface is uneven, full of pot-holes. We could observe several wheel ruts, but no exact gauge could be measured. Horseshoe nails and a piece of iron were collected from the road and two silver coins were found from the 15th and the 16th centuries respectively (“A” and “E”), which date the road to the Middle Ages. Two, approximately

2. kép: Középkori útrészlet

Fig. 2: Fragment of the Medieval road

20 cm deep channels, perhaps water conduits, were registered running on the western side of the road. Their sandy, pebbly fills and the discoloration's indicate water flowed through them. A smaller stony spot (“A”) and yet another water channel (“E”) belonged to

ves folt is tartozott ehhez a horizonhoz („A”), illetve egy további vízvezető árok („E”). Az út mellett két, földútra utaló keréknyomcsoportot is találtunk: egyikük az úttal párhuzamosan futott, másik részük északnyugat–délkeleti irányú volt („E”). Az útszerkezet mindhárom szelvényben kissé más volt, ami az esetleges javításokra is utalhat.

3. A középkori út alatt mindhárom felületben sárga agyagos-homokos szint következett. Tetején, az úttól keletre keréknyomcsoportokat észleltünk, amelyek már az út mellett futottak. Bontásukból bizonytalan korú kerámia, üveg és tegula darabok (?), illetve fémdarabok és patkószeg kerültek elő. Jelenlétük bizonyítja, hogy a használhatatlanná vált, földdel borított út helyett már amellet, a „földön” közlekedtek az újabb, 15–16. századi veretekkel keltezett útréteg elkészítéséig. Ez a réteg egy felhordás, illetve az ez alatt húzódó útréteg elhasználódása során keletkezett földréteg lehet, amely miatt szükségessé vált a következő követezett burkolat elkészítése. A réteg bontása során egy római kori vékonyfalú csésze töredéke, fém- és tégladarabok, illetve egy DIVA FAUSTINA köriratú dupondius (BMC IV, 1585) került elő, amely

this horizon in the east. Two groups of ruts indicating the presence of a dirt road, next to the road. One ran parallel to the road, another ran in a northwest-southeast direction (“E”). The road structure was slightly different in the three trenches, which may reflect contemporary repair work.

3. A yellow, clayey-sandy layer followed under the medieval road in all the three trenches. Already on its top, groups of ruts were observed running beside the road. Their cleaning yielded pottery, glass and tegula fragments (?) of an uncertain age, as well as metal fragments and horseshoe nails. Their existence shows that people traveled on the “ground” beside the damaged dirt road until the new road layer, dated by the coins to the 15th–16th centuries, was prepared. This layer, which was an artificial soil deposition, and the soil layer coming from the erosion of the underlying road surface made the construction of the next pavement necessary. During the clearing of the layer, we found a fragment of a thin-walled cup from the Roman period, metal and brick fragments and a dupondius with the circumscription DIVA FAUSTINA (BMC IV, 1585), which can be dated to AD 141 as a *terminus post quem*.

terminus post quem Kr. u. 141-re keltezhető.

4. Alatta újabb útburkolat húzódik, amelynek iránya megegyezik a felette lévővel, szélessége azonban 4–4,5 méter. Anyaga apróköves, kavicsos, helyenként nagyobb kövekkel, vastagsága csak mintegy 10 centiméter, nyugati szélénél 20 centiméter. Tetején az „A” felületben 2 pár 140 centiméteres nyomtávú, a „C”-ben 3 darab keréknyom volt dokumentálható, (3. kép) az „E” szelvényben nem figyeltünk meg keréknyomokat. Ez a távolság megfelel a római korban használatos kocsik nyomtávjának. (GRENIER 1934) A réteg bontásából vas- és bronzdarabok származnak. Az „A” felületben nyugat felé ehhez az útszinthez is tartozott legalább három vízelvezető

4. Another pavement lay under it, running in the same direction as the one above it. Its width, however, measured 4–4.5 m (Fig. 2) with a material consisting of small stones and pebbles, sometimes even large rocks. It was only 10 cm wide and 20 cm at its western edge. In trench “A”, there were 2 pairs of ruts with a gauge of 140 cm, in trench “C” three pairs of ruts and in trench “E” no ruts were observed. This gauge matches the gauges of carts used in the Roman period (GRENIER 1934). Iron and bronze fragments were found in the layer. At least three water channels belonged to this road level. These channels extended westwards from trench “A” and drained the water rushing down from the hill, thus, protecting the

3. kép: Útrészlet keréknyomokkal
Fig. 3: Fragment of the road with wheel-marks

road surface from being washed away. It cannot be decided from the finds if this road belonged to the Middle Ages or the Roman period.

5. Another earth layer of varying thickness followed in a downwards direction, especially on the eastern side of the road segments.

árok, amelyek a hegy felől lezúduló vizet vezethették el és így megóvták az útburkolatot a lemosódástól. A leletek alapján egyelőre nem eldönthető, hogy középkori, vagy római kori ez az útszint.

5. Ez alatt ismét váltakozó vastagságú földréteg húzódik, elsősorban az útrészletek keleti oldalán.

6. Alatta mindhárom felületen ismét egy útkövezés következik, amely néhol közvetlenül a későbbi útréteg alatt van („A”) másutt viszont vastag felhordás választja el a későbbitől („E”). A szintén kisebb kövekből és kavicsozásból összeálló – valószínűleg már – római kori útszint vastagsága 10–20 centiméter között változott, szélessége és iránya megegyezett a fellelő levő útrétegével. Felületéről bronzdarabok, bontásából pedig építési törmelék, kerámia és bronz fibulatú darabja került elő. Csak az „E” felületen figyeltünk meg egy 140 centiméteres keréknyompárt.

7. Közvetlenül ez alatt ismét változó vastagságú földfelhordást észleltünk.

8. Alatta ismét egy római útszint következik, amely „színes” apróköves, döngölt, az út gerincénél mindhárom felületen 20–30 centiméteres kövek sorával. Ezen a burkolaton, az „A” és „C” felületeken ismét 2 pár, az „E” esetében 1

6. Yet another road pavement lay in the next layer in all the three trenches. It was sometimes exactly under the later road layer („A”), while in other places, a thick sediment separated the two road levels („E”). This road was also constructed from small stones and pebbles, probably in the Roman period. It ranged in thickness from 10 to 20 cm while its width and direction were identical to those of the road layer above it. Bronze fragments were found on its surface, and building debris, pottery and the fragment of a bronze brooch pin were recovered from the road layer. A pair of ruts with a gauge of 140 cm was observed only in trench „E”.

7. Directly beneath it we observed another sediment layer of varying width.

8. Another Roman road layer followed underneath. This road was constructed of small “colored” stones. It had been rammed and a row of 20–30 cm large stones were set at the edge ridge of the road in all three trenches. Two pairs of ruts were observed in trenches „A” and „C”, and another pair with a 140 cm gauge width in trench „E”. The thickness of the road was 10 cm, 20 cm in the west, the width was 4.5–4.8 m. A regularly laid

pár 140 centiméteres nyomtávú keréknyom látszott. Vastagsága 10 centiméter, nyugat felé 20 centiméter, az útszélesség 4,5–4,8 méter. Szabályosan kirakott útszél csak a „C” felületen volt megfigyelhető. A réteg tisztításából és nyugati szélének bontásából római kerámiatöredékek kerültek elő. A telek legdélebbi, „E” szelvényében az útirány megváltozását észleltük, itt ugyanis a szóban forgó útszint körülbelül 60 centiméterrel nyugatabbra húzódott a későbbi útréteghez képest.

9. Az egyenetlen útfelület miatt az út alatt néhol ismét homokos felhordás („E”) másutt már a következő útszint mutatkozott („A”).

10. Alatta közepes méretű köves és közé dögölt aprókavicsos, illetve színes kavicsos, murvás útszint következik, szélessége 5 méter, vastagsága 10 centiméter körül mozog. Felületén az „A” szelvényben ismét 2, az „E”-ben 1 pár 140 centiméteres, „C”-ben csak egy darab keréknyomot regisztráltunk. Széleit helyenként nagyobb kővel rakták ki, gerincet az „E” felületnél regisztráltunk. Az út használati idejéhez egy, az „A” felületen előkerült jó állapotú érme adhat támpontot (Hadrianus császár verete) a Kr. u. 2. század első harmadából

curb could be observed only in trench “C”. Roman pottery sherds were recovered from the cleaning of the surface and from the layer at the western edge. We observed the change in road direction in the southernmost trench “E” in the lot. Here, namely, the road level was found about 60 cm farther to the west than the later road layer.

9. Due to the uneven road surface, a sandy deposition could be observed (“E”), while elsewhere the next road surface appeared (“A”).

10. Underneath a road layer of medium large stones with small pebbles rammed between them, rubble and colored pebbles followed. Its width was 5 m, its thickness measured around 10 cm. We observed 2 pairs of ruts in trench “A”, one pair with a gauge of 140 cm was found in trench “E” and a single rut appeared in trench “C”. The curb was sometimes paved with larger rocks while the edging could be observed in trench “E”. A well preserved coin (Emperor Hadrian’s coin) found in trench “A” dates the road to the first third of the AD 2nd century (BMC III, 1341). Besides pottery, a bronze pendant (harness fragment?) and building debris were uncovered in the road layer. A north-south oriented, 2.5 m wide

(BMC III, 1341). Ezen kívül kerámia, bronz csüngő (lószerszám-töredék?) és építési törmelék származik az útfelület bontásából. Ide tartozik a „C felületen, az úttól nyugatra egy 2,5 méter széles, egyenetlen felületű, közepes méretű kövekből összeálló, észak–déli irányú jelenség, amely talán egy egyszerű dűlőút lehetett. Ez utóbbit nyugat felől egy sekély vízelvezető árok kísérte.

11. Ez alatt ismét egy vastagabb földfelhordás jelzi, hogy viszonylag hosszú ideig használhatták a korábbi utat.

12. A következő útszint mindhárom szelvényben egyenetlen, 20–30 centiméteres kövekből összerótt felület volt, a kövek között helyenként 5–8 centiméteres hézagokkal. Az útszélesség 4,3 méter körül volt, 1 pár 140 centiméteres keréknyommal („E”). A felület tisztításából kerámatöredékek kerültek elő. Közvetlenül ez alatt újabb kövezést regisztráltunk.

13. A legalsó útréteg mindhárom felületen két részből állt: egy – az érmek alapján valószínűleg – Kr. u. 2. századi murvás járószintből és egy „útágyból”. Ez utóbbi nagyobb (20–30–40 centiméter) helyenként lapos kövekből állt, középen egy gerincet alakítottak ki nagyméretű tömbökből, majd a

feature comprised of medium large stones producing an uneven surface west of the road in trench “C” also belonged here. It was perhaps a simple side road. It was bordered by a shallow water channel in the west.

11. A thicker layer of soil indicated that the earlier road must have been used for an extended time period.

12. The next level comprised an uneven road surface constructed of 20–30 cm stones in all three trenches. The spaces between the stones sometimes measured 5–8 cm. The width of the road was around 4.3 m, preserving a 140 cm wide pair of ruts (“E”). Pottery sherds were found during the cleaning of the surface. Right beneath it, another pavement was found.

13. The lowermost road layer consisted of two parts in all the three trenches. One was a rubble floor level from the AD 2nd century as suggested by the coins, the other represented the “bed” of the road. This latter feature was constructed of large (20–30–40 cm), sometimes flat stones. A ridge was created from large blocks in the middle and the curb was carefully formed as well. This “two-lane” road foundation was 10 cm thick

széleit is gondosan kirakták. (4. kép) Az így kialakított „kétsávos” útalap vastagsága átlagosan 10 centiméter, felületén pedig jól ki-vehető volt két pár 140 centiméte- res keréknyom. A készítés techni- kájára vonatkozóan az „A” felüle- ten megfigyelhető volt, hogy a ge- rinctől nyugatra eső útrésznel a behelyezett kövek közé agyagos tö- mítőanyagot döngöltek. Ez jelent- heti esetleg a két útfél eltérő készí- tési idejét is. Erre az alapra egy 2–3 centiméter vastag murvaréteget terítettek, amely kiegyenlítette a nagyobb kövek közötti hézagokat. Ezen a tulajdonképpeni járószin- ten is megfigyelhettük 1-1 pár, 140 centiméteres nyomtávot. Az útfel- lület használati idejére egy korai Hadrianus érem utal. Az útágy bontásából római kerámiatöredé- kek és csont került elő. Az útrész-

4. kép: A legkorábbi útréteg
Fig. 4: The earliest road layer

on average, and two pairs of ruts with a 140 cm wide gauge were clearly visible on the surface (Fig. 3). Regarding construction technology, it could be observed in trench “A” that a clayey material was rammed between the stones on the western side of the ridge. This may indicate that the two sides of the road were constructed at different times. A 2–3 cm thick rubble layer was spread over this base, which leveled the spaces between the stones. We could observe two sets of 140 cm wide ruts on this actual road surface as well. An early Hadrian coin indicates the time when the road was used. Roman pottery sherds and a bone were found in bed of the road. The stretch of the road in trench “C “ apparently turned sharply eastwards, which means

that the track of the earliest road was different from the road direction of the next period. An about 1 m wide ditch (water channel?) and a feature resembling a buttress wall built on the earth may belong to this last road layer in the east. The wall could be followed

let „C” árokbeli szakasza jól láthatóan erősen kanyarodott kelet felé, tehát a legkorábbi út nyomvonalá eltért a következő időszak útírányától. Kelet felé, ezen utolsó útréteghez tartozhatott egy körülbelül 1 méter széles (vízelvezető?) árok, illetve egy földbe rakott támfalszerű objektum, amely az „A” felületen teljes szélességében követhető volt. Szerepe valószínűleg a nyugat–keleti irányban lejtő terepen az esetlegesen megcsúszó talaj megtartása volt. A fal alatt V alakú beásás is látszott. Nyugat felé mindkét felületen regisztráltunk legalább öt sekély, vízelevezetést szolgáló árkokcskát („A”), illetve a 10. réteghez tartozó dűlőút korábbi, apróköves, sóderes fázisa is követhető volt.

14. Az „útágy” rétege alatt mindhárom felületen egy feketésbarna réteg következett, amely a rétegtani megfigyelések szerint töltésszerű útalapozásként értékelhető, felületéről bronz- és kerámiatöredék származik, illetve néhány halvány keréklenyomat is megfigyelhető volt. Ez alatt ismét egy sárga agyagos-homokos szint mutatkozik két keréknyommal, ami arra utalhat, hogy ezt a szakaszt már a kövezett út elkészülte előtt is használták közlekedésre. A „C” felületnél az út későbbi nyom-

across the entire width of trench “A”. It was probably built to stop the occasional soil slides in the territory which sloped from the west towards the east. A V-shaped pit could be observed under the wall. At least five shallow water channels (“A”) and the earlier phase of the side-road from layer 10 made of small stones and gravel could be observed westwards in both trenches.

14. A blackish-brown layer followed beneath the layer of the “road bed” in all three trenches. Based on stratigraphic observations, it can be interpreted as a bank-like road foundation. Bronze and pottery fragments came from its surface and a few faint ruts could be observed. Then another yellow clayey-sandy layer appeared with two ruts, which suggests that this section was already used for traffic before the paved road was prepared. There were ruts west of the track of the later road as well in trench “C”. Gravelly spots from the earliest period of the side road were also observed.

15. Undemeath, another yellow clayey-sandy soil followed as observed in the test pits in trenches “A” and “E”, underlain by a black peaty soil layer, which we could investigate at a single spot.

vonaltól nyugatra is voltak keréknyomok, illetve a dűlőút legkorábbi periódusához tartozóan sóderes foltokat figyeltünk meg.

15. Ez alatt az „A” és „E” felületek szondáinak tanúsága szerint ismét egy sárga agyagos-homokos szint következett, majd egy fekete, tőzeges talajszint, amelyet egy ponton volt lehetőségünk vizsgálni és amelyből neolit kerámiaanyag utal arra, hogy a közelben számolni lehet őskori településnyomokkal is.

A felületek nyugati részén, a Testvérhegy felőli oldalon objektumok, jelenségek már nem voltak, a nyugat felé egyre sűrűbben előforduló római kerámiatöredékek azonban azt jelzik, hogy a hegyoldalon korábban már részben feltárt római kori épületek anyagát moshatta le ide az errozio.

A „B” felületben az eddigi – egyelőre összefüggésükben nem értelmezhető – eredmények szerint a vékony (60–80 centiméter) újkori kerámiával keltezhető feltöltés alatt megtalálható egy északnyugat–délkeleti irányú, többretegű útrészlet, szélessége egyelőre 10 méter (!), az útszélek azonban pontosan nem állapíthatók meg. (5. kép) Az – előzőekhez képest – feltűnően széles útszakasz és az útfelületen megfigyelt, az út irá-

The Neolithic ceramics found in it showed that prehistoric settlement traces can be expected as well in the vicinity.

There were no more features on the western sides of the trenches towards the Testvér hill, while westwards increasingly dense concentrations of Roman pottery sherds indicate that the material from the Roman period buildings that had partly been unearthed on the hillside was washed down by erosion.

In trench “B”, based on results that cannot as yet be complexly interpreted, a thin (60–80 cm) sediment with modern ceramics marked the uppermost layer. Underneath, a northwest-southeast directed road segment with more than one layer was found. Its width is about 10 m (!) but the edges could not exactly be pinpointed. The road section, which was astonishingly wide as compared to the ones described above, and the “turning” ruts observed on the road surface suggest that there may have been a crossroads at this spot. The iron fragments and horseshoe-nails found during the cleaning of the road surface date the road to the Middle Ages. Ditches ran along the road on its western side (bones from a horse leg were found in one of them)

nyától eltérő, „kanyarodó” keréknyomok arra utalnak, hogy valószínűleg egy útkeresztződés lehetett ezen a ponton. Az útfelület tisztítása során előkevert vasdarabok, patkótöredékek középkori használatra mutatnak.

Az utat nyugat felől itt is árkok kísérték (az egyikből lóláb-csontok kerültek elő) és egy épület (?) falával is számolni lehet ezen a területen.

A „B” felülettől délre kialakított „D” felület keleti részén a diagonális út már nem került elő, valószínűleg erőteljesebben kelet felé kanyarodott. Elszórtan keréknyomok és három, velük azonos irányú, apróköves sávot is dokumentáltunk, amelyeknek két rétegét sikerült megfognunk. Ezek talán kisebb dűlőútrészletek, vagy vízelvezetőárkok kavicságjai lehettek. Esetleges összetartozásuk a korábban az „A” és „C” felületben is regisztrált dűlőútrészletekkel egyelőre nem tisztázott. Nyugat felé elszórtan, rendszert nem mutató sekély cölöplyukak és lenyomatszerű foltok mutatkoztak, betöltésükből kevés római kori házi kerámia, állatcsont és építési törmelék került

5. kép: Útrészlet a „B” felületből

Fig. 5: Fragment of the road from trench “B”

and the walls of a building (?) can be expected here.

The diagonal road was not found in the eastern part of trench “D”, opened south of trench “E”, probably it turned more to the east. Some scattered ruts and three strips of small stones, running in parallel to the ruts were documented. These strips were unearthed in two layers. They may be shorter sections of side roads or the pebble beds of water channels. Their actual connection with the side road sections unearthed in trenches “A” and “C” is not clear. Some scattered shallow postholes and imprint-like spots appeared westwards without displaying any patterning or regularity. They contained a few Roman period household pottery sherds, animal bones and building debris. Their func-

elő. Funkciójuk és koruk csak a leletanyag feldolgozása után lesz eldönthető.

A felület középső részén – szintén északnyugat–délkeleti irányban – egy 60 centiméter széles, földbe rakott, körülbelül 70 centiméter magasan álló fal került elő, amely keresztülhúzódtott a teljes szelvényen, osztófalak vagy irányváltoztatás nélkül. A falszakasz, amely szabálytalanul összerótt, néhol *opus spicatum*-jellegű részeket is mutatott, talán kerítésfal lehetett.

A falrészlet keleti oldalán három, azonos irányú árkot bontottunk ki, betöltésükből római kerámia (például *mortarium*) származik. A jelenségek (fal, árkok, keréknyomok, dülőútrészletek?) iránya azonos, északnyugat–délkeleti. A faltól keletre eső terület viszonylag leletszegény volt, kevés római kori házi kerámiával és állatsonttal.

A falrészlet nyugati oldalán más rétegvizonyokat dokumentálhattunk: a falhoz többször egymás után omladékos, szenes, patisos szinteket planíroztak, az egyikben egy leletanyag nélküli beásást, alatta pedig gerendalenyomatokat regisztráltunk. Az elbontott rétegekből – a keleti oldalhoz képest – lényegesen több római házi kerámiatöredéket és *terra sigillata* da-

tion and age can be decided only after analysis of the find material.

A 60 cm wide wall put into earth was also found, running in a northwest-southeast direction in the central part of the trench. It stood at a height of about 70 cm, crossing the entire trench without division walls or changing its direction. The wall section, which was irregularly assembled displaying *opus spicatum* features at some points, could perhaps be a fence.

On the eastern side of the wall section, three ditches were unearthed running in the same direction. Their fill contained Roman sherds (e.g. a *mortarium*). The features (wall, ditches, ruts, side road sections?) are oriented in the same northwest-southeast direction. There were relatively few finds including some Roman period household pottery and animal bones east of the wall.

On the western side of the wall, the layer sequence was different: layers of debris, mixed with coal and daub were leveled repeatedly against the wall. In one of them we observed a pit without finds and the imprints of timbers underneath. Significantly more Roman period household pottery sherds and *Samian ware* fragments were recovered from these layers than on the

rabot tettünk el. A rétegek leletanyaga alapján a fal készítése idejét a római korra tehetjük. A fal alatt, azzal párhuzamosan többrétegű, folyamatosan betöltődött árok, vagy tereplépcső húzódott.

A faltól nyugatra megfigyelt sűrűbb leletkoncentráció, a planírozott omladékos rétegek és gerendalenyomatok arra utalnak, hogy a római korban a (kerítés) falon belül már más, az úttal össze nem függő funkcióval kell számolnunk, ami talán mezőgazdasági művelést, vagy a közeli hegyoldalon 1934-ben részben feltárt úgynevezett Testvérhegyi villához tartozó objektumokat jelenthet.

A római (kerítés) fal és az alatta húzódó árok, vagy tereplépcső egybeesése arra utalhat, hogy a fal egy korábbi jelenséget, talán telekhárt követett, amelyet később „kőbe építettek”.

A feltárás eddigi eredményei természetesen nem tekinthetők véglegesnek, a további pontosítások csak az ásítás folytatása, illetve a leletanyag feldolgozása alapján lehetséges.

T. Láng Orsolya

eastern side. The finds collected from these layers date the construction of the wall from the Roman period. A ditch or a terrace edge ran parallel to the wall and beneath it, which was gradually filled in as suggested by the layer series.

The denser find concentration observed west of the wall, the leveled debris layers and the timber imprints suggest that a function not linked to the road can be expected inside the wall during the Roman period. This may take the form of agricultural cultivation or features associated with the so-called Testvérhegy villa, which was partly unearthed on the hillside in 1934.

The overlapping of the Roman (fencing) wall and the underlying ditch or terrace edge may indicate that the wall followed an earlier feature, perhaps the border of a lot, which was later “built in stone”.

The results of the excavations are not final, further corrections may need to be made in the course of subsequent excavations and after the analysis of the find material.

Orsolya T. Láng